

Statens roll i sjukvården

I en debattartikel i Dagens Nyheter (26 januari 1999) gjorde Socialstyrelsens generaldirektör Kerstin Wigzell en jämförelse av de båda delarna i sitt fögderi, dvs hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Den som kommer ny till en verksamhet har i bästa fall förmågan att se verksamheten ur nya vinklar och kuraget att framföra obekväma åsikter. Kerstin Wigzell hör uppenbarligen till dem som både ser och vågar dra slutsatser av vad de ser.

Hon uttrycker i artikeln uppfattningen att hälso- och sjukvården har försteg framför socialtjänsten på flera viktiga områden. För hälso- och sjukvårdens del finns lagstiftning som stärker patientens rätt till information och valfrihet, Socialstyrelsens utövar tillsyn över både sjukvårdspersonalen och verksamheten som sådan, det finns lagfästa patientnämnder och, sist men inte minst, kopplingen mellan forskningen och den praktiska verksamheten är stark. Allt detta saknas inom socialtjänsten.

En och annan kommunalman sate förmodligen morgonkaffet i vrångstrupen vid läsningen. Varför det? Jo, alla de punkter som generaldirektören för upp på hälso- och sjukvårdens pluskonto är faktiskt ett resultat av det statliga engagemanget i landstingssektorn.

Det är staten som lagstiftningsvägen har värvat om patientens ställning. Det är staten som har gett Socialstyrelsen befogenhet att syna verksamheten i sömmarna och när så behövs utfärda förelägganden för vårdgivarna. Det är den statligt finansierade forskningen som ger ständiga impulser till den professionella utvecklingen i vården. Vad Kerstin Wigzell sätter fingret på är i själva verket den känsliga frågan om

maktfördelningen mellan stat och kommun.

Det är länge sedan som någon företrädare för staten vågade ge en så positiv bild av de statliga insatserna. Politiker och ämbetsmän på riksplanet har ganska stillatigande accepterat påståendet från den kommunala världen om att statligt engagemang är synonymt med krångel, tyngande detaljreglering och hinder för utveckling av flexibla och lokalt anpassade arbetsformer.

Ibland har man nästan kunnat få uppfattningen att regering och riksdag är odemokratiska institutioner, som grovt missbrukar sina mandat, om de dristar sig till andra åtgärder än att lägga fast allmänna riktlinjer eller att skriva debattartiklar i pressen. 1990-talets sjukvårdsministrar har fått vänja sig vid att mera fungera som konferensarrangörer, diskussionsledare och intervjuobjekt än som tunga beslutsfattare.

För några år sedan hade heller inte Socialstyrelsens generaldirektör kunnat peka på så klara skillnader mellan patientens ställning i hälso- och sjukvården och klientens ställning i socialtjänsten. Det som har ändrat bilden till vårdens fördel är alltsammans nya fenomen: den skärpta patientlagstiftningen, den utvidgade tillsynen och det återuppväckta statliga engagemanget i planeringen av läkarförsörjningen.

Inom socialtjänsten har samtidigt klientens möjlighet att domstolsvägen pröva myndigheternas beslut urholkats, och kommuner har i flera fall också satt sig över domstolarnas beslut med hänvisning till det kommunala självstyret.

Filosofen Hegel skulle nog ha nickat igenkännande, om han hade kunnat se den dialektiska utvecklingen i svensk hälso- och sjukvård under de senaste

tjugo åren. Från en stark statlig styrning med detaljerad lagstiftning, fördelning av läkartjänster, investeringskontroll och specialdestinerade statsbidrag svängde pendeln över till antitesen.

Under 1980-talet växte det fram en så gott som total frihet för landstingen att organisera sjukvården efter eget huvud. Statens uppgift blev att tillhandahålla en ramlagstiftning med allmänna mål och att utjämna regionala skillnader i landstingskommunernas skattekraft. Det som vi nu ser konturerna av kan vara början till en syntes, en ny balans mellan stat och kommun, där staten tar ett större ansvar för säkerhet, kvalitet, kunskapspridning och fördelning av nyckelresurser.

Man får hoppas att Kerstin Wigzells artikel studeras också i den offentliga utredningen HSU 2000, där just nu frågan om statens roll i hälso- och sjukvården diskuteras med sikte på ett betänkande under våren. De positiva erfarenheterna av statens starkare engagemang måste uppmärksammas och vägas in i den diskussionen.

Ulf Schöldström

Ulf Schöldström
är ledarkolumnist i Läkartidningen